

Komisija/Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika
Комисија за очување националних споменика
Commission to Preserve National Monuments

**Obilježavanje 18.
aprila/travnja 2022.**

**Međunarodni dan
spomenika i
spomeničkih cjelina
„Naslijeđe i klima”**

**Обиљежавање 18.
априла 2022.**

**Међународни дан
споменика и
споменичких цјелина
„Насљеђе и клима”**

A black and white photograph of a stone arch bridge spanning a stream in a village. The bridge is constructed from rough-hewn stones and features a single large arch. The stream flows through the arch, and the surrounding area is filled with traditional stone buildings and trees. The text 'MOSTOVI' and 'МОСТОВИ' is overlaid on the left side of the image.

MOSTOVI
МОСТОВИ

Rastvorio sam se

I potekao

Potocima

Rijekama

Morima

Sada sam tu

Sada sam tu
Bez sebe

Gorak

Kako svom izvoru
Da se vratim?

Мак Диздар, Запис о извору

Растворио сам се

И потекао

Потоцима

Ријекама

Морима

Сада сам ту

Сада сам ту
Без себе

Горак

Како свом извору
Да се вратим?

Мак Диздар, Запис о извору

Od svega što čovjek u životnom nagonu podiže i gradi, ništa nije u mojim očima bolje i vrijednije od mostova. Oni su važniji od kuća, svetiji od hramova. Svačiji i prema svakom jednaki, korisni, podignuti uvijek smisleno, na mjestu na kom se ukrštava najveći broj ljudskih potreba, istrajniji su od drugih građevina i ne služe ničem što je tajno ili zlo. Veliki kameni mostovi, svjedoci iščezlih epoha kad se drugačije živjelo, mislilo i gradilo, sivi ili zahrđali od vjetrova i kiše, često okružani na oštro rezanim ćoškovima, a u njihovim sastavcima i neprimjetnim pukotinama raste tanka trava ili se gnijezde ptice. Tanki željezni mostovi, zategnuti od jedne obale do druge kao žice, što drhte i zvuče od svakog voza koji projuri; oni još kao da čekaju svoj posljednji oblik i svoje savršenstvo, a ljepota njihovih linija otkriće se potpuno očima naših unuka. Drveni mostovi na ulasku u bosanske varošice čije izgledane grede poigravaju i zveče pod kopitama seoskih konja kao daščice ksilofona. I, na kraju, oni sićušni mostići u planinama, u stvari jedno oвеће дрво или два прикована једно уз друго, пребачени преко неког гorskog потока који би без њих био непрелазан. По два пута у години гorska бујица односи, кад надође, та брвна, а селјаци слијепо упорни као мрави, сијеку, тежу и постављају нова. Зато се уз те планинске потоке, у затокима међу стијенама, виде често ти бивши mostovi; леже и труну као и остало дрво наплавлено ту случајем, али та затесана брвна, осуђена на огањ или трулjenje, издвајају се од осталог наноса и подсјећају још сада на циљ коме су служила.

Svi su oni u suštini jedno i podjednako vrijedni naše pažnje, jer pokazuju mjesto na kome je čovjek naišao na zapreku i nije zastao pred njom, nego je savladao i premostio kako je mogao, prema svom shvatanju, ukusu, i prilikama kojima je bio okružen.

I kad mislim na mostove, u sjećanju mi iskrsavaju ne oni preko kojih sam najviše prelazio, nego oni koji su najviše zadržali i zaniјeli moju pažnju i moj duh.

Ivo Andrić

Од свега што човјек у животном нагону подиже и гради, ништа није у мојим очима боље и вриједније од мостова. Они су важнији од кућа, светији од храмова. Свачји и према сваком једнаки, корисни, подигнути увијек смислено, на мјесту на ком се укрштава највећи број људских потреба, истрајнији су од других грађевина и не служе ничем што је тајно или зло. Велики камени мостови, свједоци ишчезлих епоха кад се другачije живјело, мислило и градило, сиви или захрђали од вјетра и кише, често окрзани на оштро резаним ћошковима, а у њиховим саставцима и неprimjetним пукотинама расте tanka trava или се гнијезде птице. Tanki желјезни мостови, зategнути од једне обале до друге као жице, што дрхте и звуче од сваког воза који пројури; они још као да чекају свој последњи облик и своје савршенство, а лјепота њихових линија откриће се потпуно очима наших унука. Дрвени мостови на уласку у босанске варошице чије изгледане греде поигравају и звече под копитама сеоских коња као дашчице ксилофона. И, на крају, они сасвим мали мостићи у планинама, у ствари једно овеће дрво или два прикована једно уз друго, пребачени преко неког гorskog потока који би без њих био непрелазан. По два пута у години гorska бујица односи, кад надође, та брвна, а селјаци слијепо упорни као мрави, сијеку, тешу и постављају нова. Зато се уз те планинске потоке, у затокама међу стијенама, виде често ти бивши мостови; леже и труну као и остало дрво наплавлено ту случајем, али та затесана брвна, осуђена на огањ или труљење, издвајају се од осталог наноса и подсјећају још сада на циљ коме су служила.

•Сви су они у суштини једно и подједнако вриједни наше пажње, јер показују мјесто на коме је човјек наишао на запреку и није застао пред њом, него је савладао и премостио како је могао, према свом схватању, укусу, и приликама којима је био окружен.

И кад мислим на мостове, у сјећању ми искрсавају не они преко којих сам највише прелазео, него они који су највише задржали и занијели моју пажњу и мој дух.

Иво Андрић

Tako ostade most bez imena
i znaka.

On je, tamo u Bosni, blještao
na suncu i sjao na mjesecini,
i prebacivao preko sebe ljude
i stoku.

Gledan sa strane, njegov
bijeli i smjelo izvijen luk je
izgledao uvijek izdvojen i
sam, i iznenađivao putnika
kao neobična misao, zalutala
i uhvaćena u kršu i divljini.

Ivo Andrić, Most na Žepi

Тако остаде мост без имена
и знака.

Он је, тамо у Босни,
бљештао на сунцу и сјао на
мјесечини, и пребацивао
преко себе људе и стоку.

Гледан са стране, његов
бијели и смјело извијен лук
је изгледао увијек издвојен
и сам, и изненађивао
путника као необична
мисао, залутала и ухваћена
у кршу и дивљини.

Иво Андрић, Мост на Жепи

Most na Žepi

Arslanagića most u Trebinju

Арсланагића мост у Требињу

Камена ćуприја у Коњицу

Камена ћуприја у Коњицу

Stari most u Mostaru

Стари мост у Мостару

Most u Stocu

Мост у Стоцу

Most u Klercima

Мост у Клепцима

Kozija ćuprija u Sarajevu

Козија ћуприја у Сарајеву

Most kod Šujice, Livno
Мост код Шујице, Ливно

“A most je i dalje stajao onakav kakav je oduvijek bio, sa svojom vječitom mladošću savršene zamisli i dobrih i velikih ljudskih dijela koje ne znaju što je starenje ni promjena i koja, bar tako izgleda, ne dijele sudbinu prolaznih stvari ovog svijeta.”

Ivo Andrić, Na Drini ćuprija

“А мост је и даље стајао онакав какав је одувијек био, са својом вјечитом младошћу савршене замисли и добрих и великих људских дијела које не знају што је старење ни промјена и која, бар тако изгледа, не дијеле судбину пролазних ствари овог свијета.”

Иво Андрић, На Дрини ћуприја

Most Mehmed- paše Sokolovića u Višegradu

Мост Мехмед- паше Соколовића у Вишеграду

Most na Dumanu u Livnu
Мост на Думану у Ливну

Karađoz-begov most u Blagaju

Карађоз-бегов мост у Благају

Most u Plandištu, Ilidža

Мост у Пландишту, Илиџа

Most u Kožetini, Foča

Мост у Кожетини, Фоча

Šeher - Ђегајна ђурпја у Сарајеву
Шехер - Ђегајна ђурпја у Сарајеву

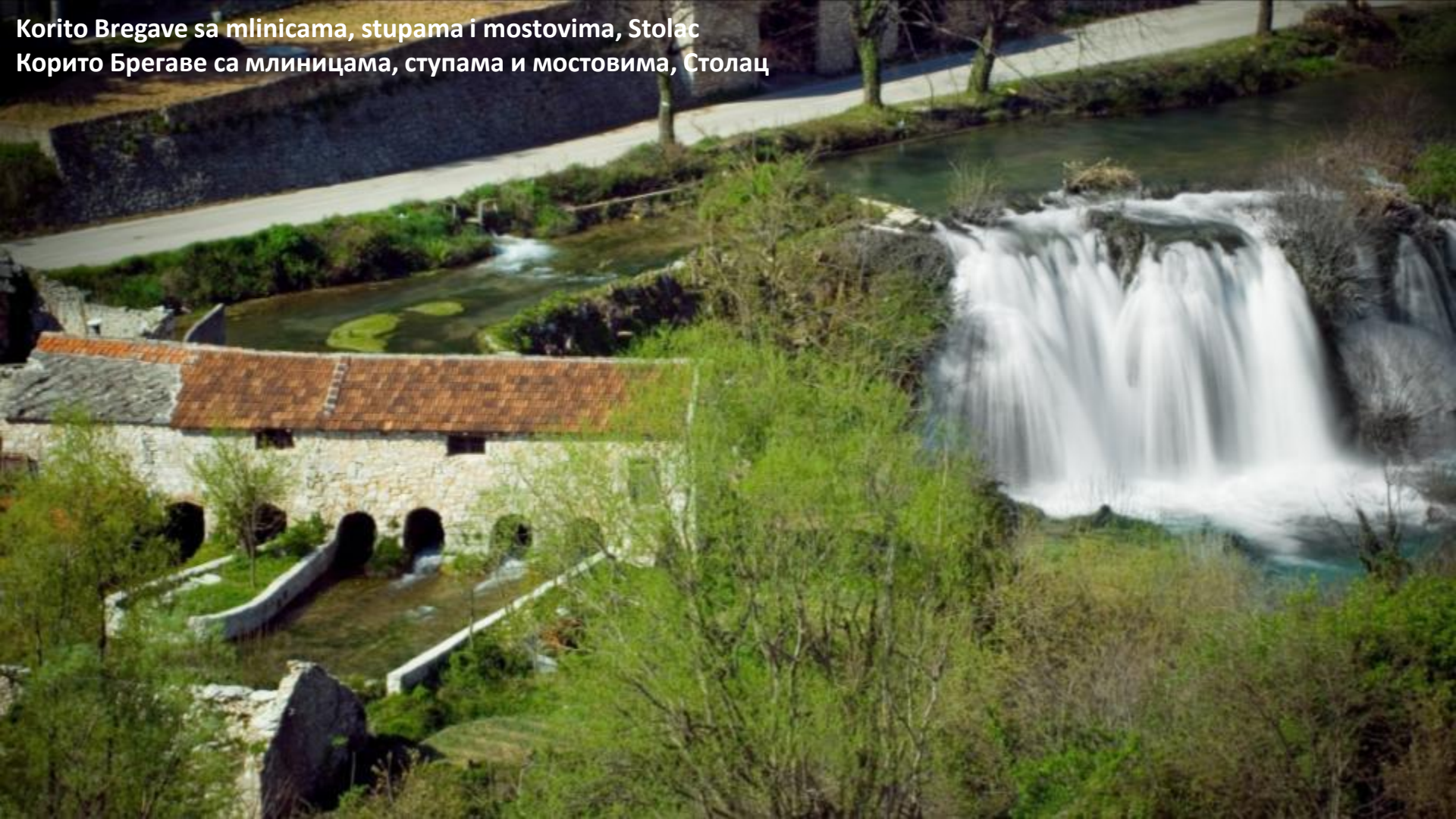
TEHNOLOGIJA I VODA

ТЕХНОЛОГИЈА И ВОДА

Plivska jezera sa kompleksom mlinica na Plivi kod Jajca
Пливска језера са комплексом млиница на Пливи код Јајца

Korito Bregave sa mlinicama, stupama i mostovima, Stolac
Корито Брегаве са млиницама, ступама и мостовима, Столац

Hidroelektrana na Jaruku u Bihaću
Хидроелектрана на Јарку у Бихаћу

Električna centrala na Hridu, Sarajevo
Електрична централа на Хриду, Сарајево

**HISTORIJSKA/POVIJESNA URBANA
PODRUČJA I VODA**

**ИСТОРИЈСКА УРБАНА ПОДРУЧЈА
И ВОДА**

Mostar
Мостар

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Рођитељ
Почитељ

Благaj
Благaj

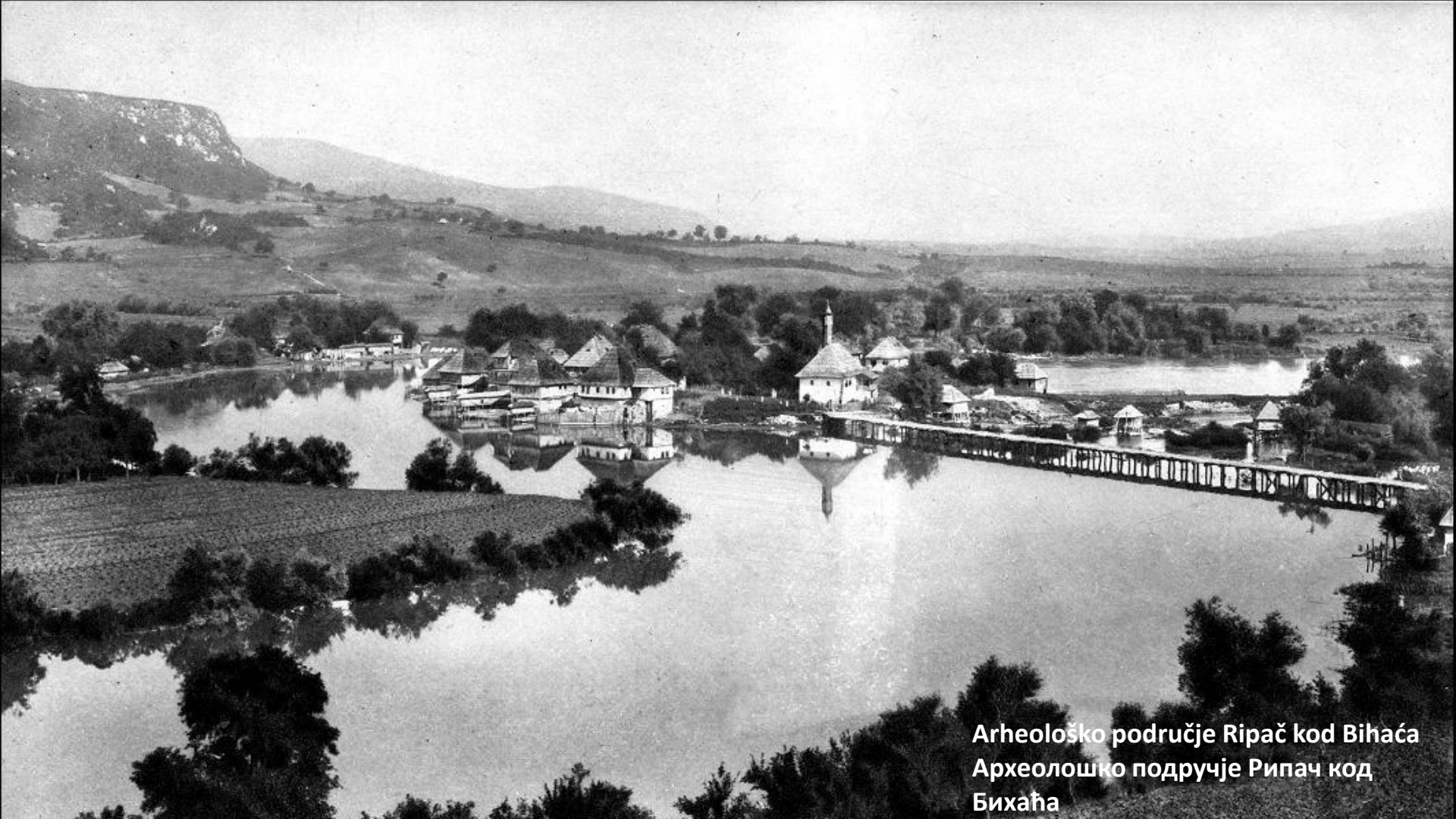
Jajce
Jajce

Stolac
Столац

Требинје
Требиње

Arheološko područje Ripač kod Bihaća
Археолошко подручје Рипач код
Бихаћа

ŽIVOT NA VODI

ЖИВОТ НА ВОДИ

Stambeni kompleks porodice Velagić u Blagaju kod Mostara
Стамбени комплекс породице Велагић у Благају код Мостара

Stambeni kompleks Viševića-Lakšića u Mostaru
Стамбени комплекс Бишчевића-Лакшића у Мостару

Graditeljska stambena cjelina – Begovina u Stocu
Градитељска стамбена цјелина – Беговина у Стоцу

Stambeni kompleks Ada u Stocu, kuća porodice Jašarbegović
Стамбени комплекс Ада у Стоцу, кућа породице Јашарбеговић

Stambeni kompleks Ada u Stocu
Стамбени комплекс Ада у Стоцу

Do 2022. godine, Komisija/Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila je sljedeće hamame nacionalnim spomenicima:

- **Karađoz-begov hamam u Blagaju kod Mostara**
  - Hamam na Ćupriji u Stocu
  - Firuz-begov hamam u Sarajevu
  - Isa-begov hamam u Sarajevu
    - Hamam u Počitelju

До 2022. године, Комисија за очување националних споменика прогласила је следеће хамаме националним споменицима:

- **Карађоз-бегов хамам у Благају код Мостара**
  - Хамам на Ћуприји у Стоцу
  - Фируз-бегов хамам у Сарајеву
  - Иса-бегов хамам у Сарајеву
    - Хамам у Почитељу

Oblik i smještaj bosanskih hamama u strukturu gradova vezan je za utjecaj turskih hamama, koji u Bosnu donose Osmanlije. Turski običaji kupanja najprije su u Anadoliji bili sučeljeni sa rimskim i bizantijskim običajima i njihovim lokalnim anadolskim varijantama. Presudne za oblikovanje hamama su i islamske obaveze obrednog pranja tijela. Tako nastali oblik i funkcija u Bosni su dobili lokalne iskaze.

Hamam je bio mnogo više od mjesta redovnog pranja tijela. Bio je društveno središte - mjesto u koje su ljudi svih društvenih položaja, svih starosnih dobi, ljudi oba spola, dolazili slobodno, sa istim razlogom, i u njemu imali jednak tretman; u kojem su zajedno, nakon parenje, masaže, struganja, kupanja i namirisavanja (muškarci mošusom, žene ambrom) ispijali topli napitak u prostoriji za odmor. Sa pojedinačnog stanovišta, hamam je bio porodično mjesto od najranijih dana života do njegovog kraja. Osnovni uvjeti za funkcioniranje hamama jesu osigurane voda i vatra.

Облик и смјештај босанских хамама у структуру градова везан је за утицај турских хамама, који у Босну доносе Османлије. Турски обичаји купања најприје су у Анадолији били суочени са римским и византијским обичајима и њиховим локалним анадолским варијантама. Пресудне за обликовање хамама су и исламске обавезе обредног прања тијела. Тако настали облик и функција у Босни су добили локалне исказе.

Хамам је био много више од мјеста редовног прања тијела. Био је друштвено средиште - мјесто у које су људи свих друштвених положаја, свих старосних доби, људи оба пола, долазили слободно, са истим разлогом, и у њему имали једнак третман; у којем су заједно, након парења, масаже, стругања, купања и намирисавања (мушкарци мошусом, жене амбром) испијали топли напитака у просторији за одмор. Са појединачног становишта, хамам је био породично мјесто од најранијих дана живота до његовог краја. Основни услови за функционисање хамама јесу обезбијеђене вода и ватра.

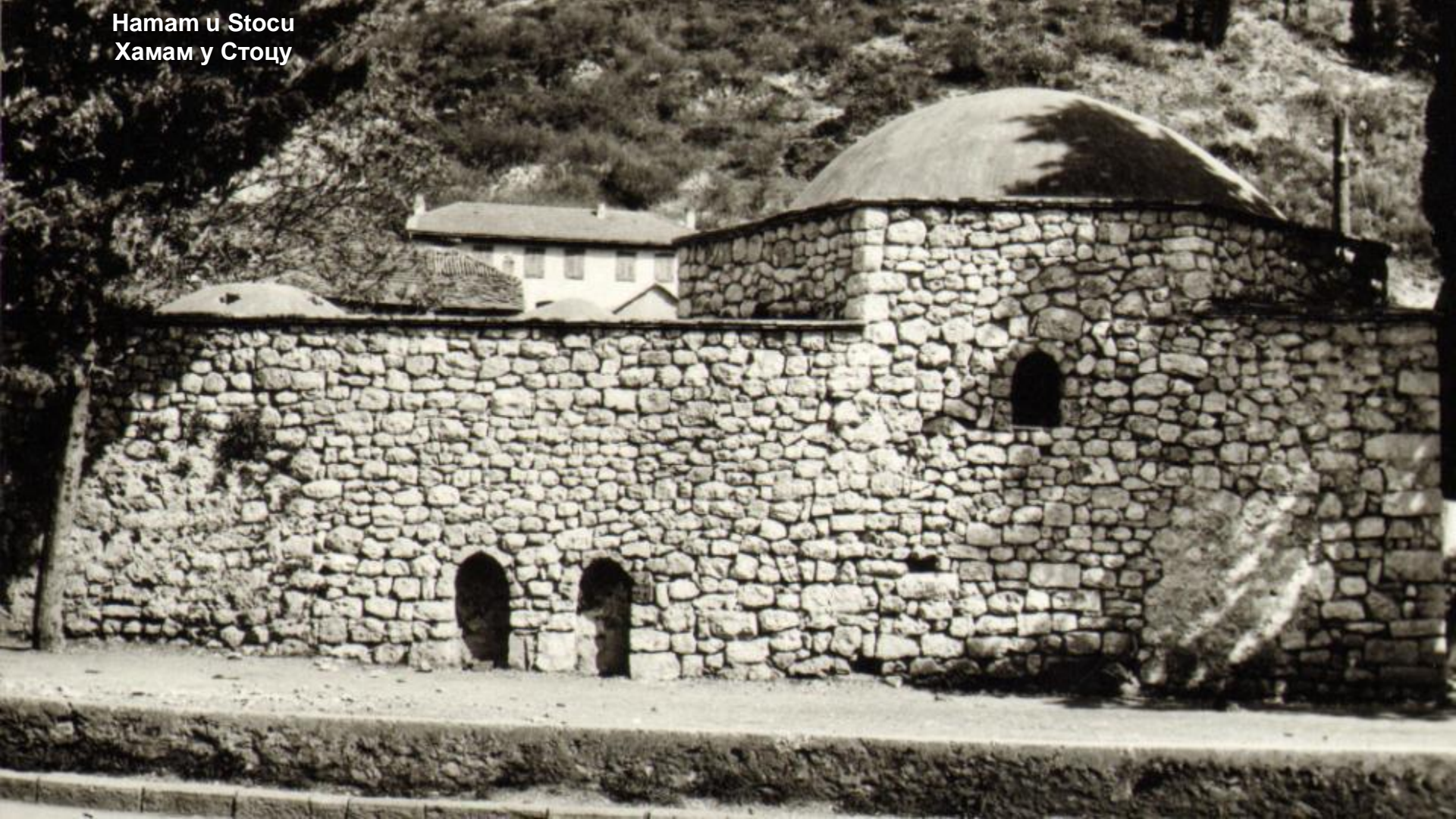
Karađoz-begov hamam u Blagaju
Карађоз-бегов хамам у Благају

VODA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU

ВОДА У СВАКОДНЕВНОМ ЖИВОТУ

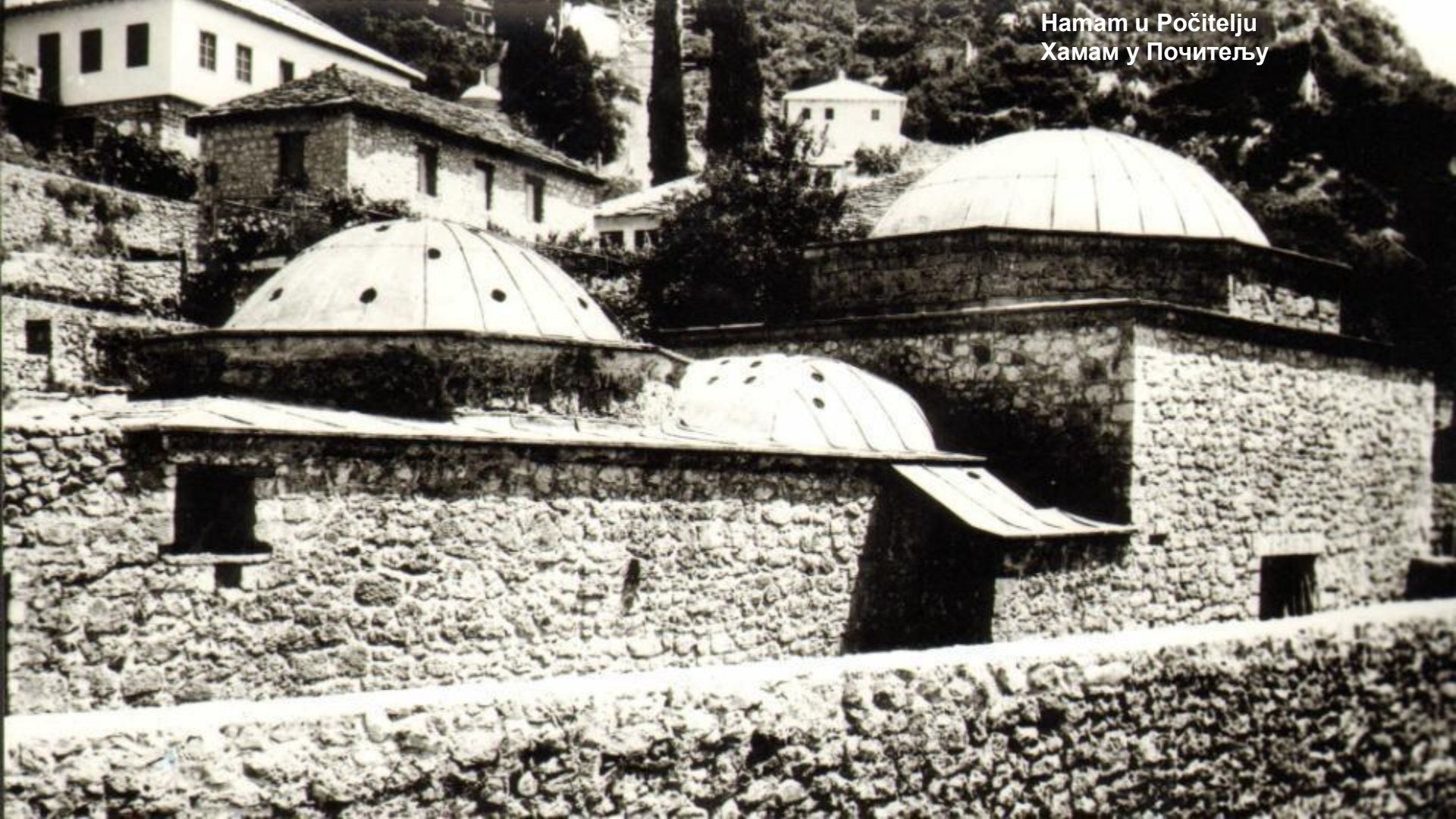
Намам и Стоци
Хамам у Стоцу

Karađoz-begov hamam u BLAGAJU
Карађоз-бегов хамам у Благају

Намам у Роџићелју
Хамам у Почитељу

Javne česme su se u Bosni i Hercegovini počele pojavljivati u 15. stoljeću uvođenjem vodovoda. Prvi vodovodni sistem u Bosni izgradio je Gazi Isa-beg u Sarajevu 1462. godine, nakon čega je ubrzo uslijedilo uvođenje vodovoda širom zemlje. Česme su podizane ne samo u gradovima i selima, već i duž puteva koji su ih povezivali. Izgradili su ih dobrotvori, za ljubav Božiju, kao čin milosrđa, za dobrobit drugih.

Јавне чесме су се у Босни и Херцеговини почеле појављивати у 15. вијеку увођењем водовода. Први водоводни систем у Босни изградио је Гази Иса-бег у Сарајеву 1462. године, након чега је убрзо услиједило увођење водовода широм земље.

- Чесме су подизане не само у градовима и селима, већ и дуж путева који су их повезивали. Изградили су их добротвори, за љубав Божију, као чин милосрђа, за добробит других.

Šadrvan ispred Šarene džamije u Travniku
Шадрван испред Шарене џамије у Травнику

Česma ispred džamije Nesuh-age Vučijakovića u Mostaru

Чесма испред џамије Несух-аге Вучијаковића у Мостару

Česma ispred Svrzine kuće u Sarajevu
Чесма испред Сврзине куће у Сарајеву

Česma u Tekiji na Buni u Vlagaju
Чесма у Текији на Буни у Благају

Česma ispred Roznamedži džamije u Mostaru
Чесма испред Рознамеџи џамије у Мостару

Stara ili Hafizadića česma u Jajcu
Стара или Хафизадића чесма у Јајцу

VODA I VJERSKA UBJEĐENJA

ВОДА И ВЈЕРСКА УБЈЕЂЕЊА

Šadrvan ispred Begove džamije u Sarajevu
Шадрван испред Бегове џамије у Сарајеву

Glavna svrha šadrvanskih česmi je da obezbijede vodu za više ljudi u isto vrijeme za obavljanje svojih ritualnih pranja pred molitvu.

Građene su u javnim kupatilima i u dvorištima džamija, medresa, tekija, karavan-saraja i drugih važnijih objekata. Takođe predstavljaju dekorativni element u okruženju koje je potpuno drugačije od mahale.

Kamena umivaonica okružena otvorima ili slavinama bitna je karakteristika šadrvanske česme.

Главна сврха шадрванских чесми је да обезбиједи воду за више људи у исто вријеме за обављање својих ритуалних прања пред молитву.

Грађене су у јавним купатилима и у двориштима џамија, медреса, текија, караван-сараја и других важнијих објеката. Такође представљају декоративни елемент у окружењу које је потпуно другачије од махале. Камена умиваоница окружена отворима или славинама битна је карактеристика шадрванске чесме.

Šadrvan ispred Koski Mehmed-pašine džamije u Mostaru
Шадрван испред Коски Мехмед-пашине џамије у Мостару

Krstionica u Franjevačkom samostanu Gorica u Livnu
Крстионица у Фрањевачком самостану Горица у Ливну

Krstionica u Crkvi presvetog Trojstva u Sarajevu
Крстионица у Цркви пресветог Тројства у Сарајеву

Текија у Влагају на Буни
Текија у Благају на Буни

**Franjevački samostan i crkva Uznesenja
Blažene Djevice Marije u Šćitu kod Prozora**

**Фрањевачки самостан и црква Узнесења
Блажене Дјевице Марије у Шћиту код Прозора**